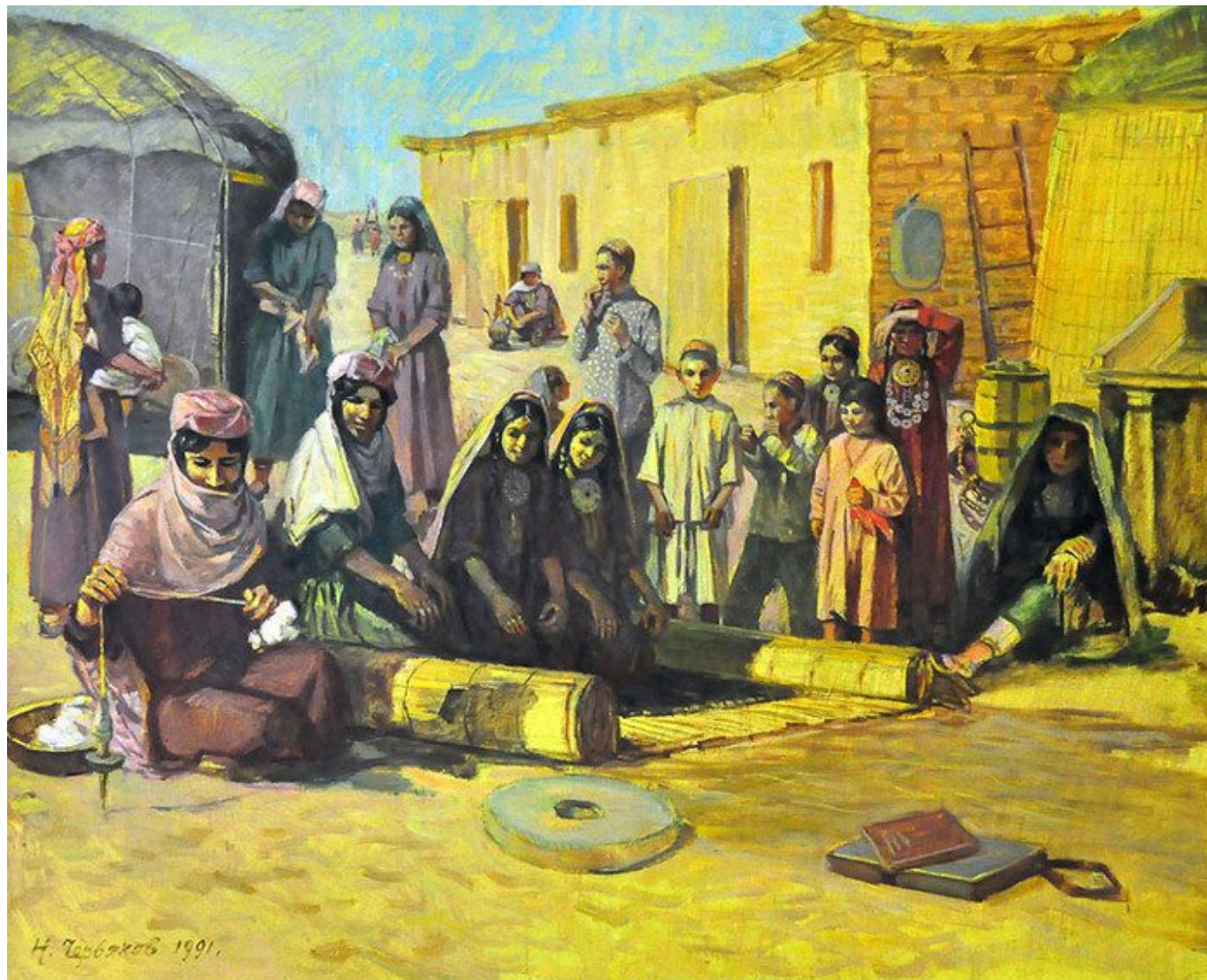

Açlyk ýyly / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler, Ýatlamalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Açlyk ýyly / hekaýa AÇLYK ÝYLY

Içi «eljuk» diýip duran Mawys guşlukdan günortana çenli haýata çykyp, şu gün ir bilen goňşy obadaky daýzalarynyňka iýer ýaly zat soramaga giden uýasy Miwäniň ýoluna dynman garady. Halys surnugyp baransoň haýaty pesräk görüp işiklerindäki ýylgyn kepäniň üstüne çykybam seretdi. Onda-da Miwe görünmedi. Şondan soň ol «jugur-r-jugur» edip awap duran içini eli bilen tutup, obaň ortarasyndaky depäň üstüne çykdy. Kirlije köýnegini şemala galgadyp durşuna indi Miwäniň bu gün gelmejegine, gelse-de boş geljekdigine ymykly göz ýetirdi. Bir döwüm nan üçin oba söküp giden naçar doganjygyna nebsi agyrdy. Özünüňem oňa hossar bolup biljekdigini subut edesi, eger Miwe

ýene-de düýnki ýaly surnugyp, eli boşja geläýse, ýürekselek bir zatjagaz tapyp goýasy geldi. Birdenem şu günüň bazar günüdigi güpbe ýadyna düşdi-de, ýandakly käliň içi bilen obalaryndan onçakly uzak bolmadyk şähere, bazara tarap ýola düşdi. Bazar diýib-ä bir agyz dolduryp aýdarlyk bazaram ýok welin, şonda-da näme, ilçilik-dä, garaz, satýanam, alýanam ýok däl, Mawysa bolsa bary-ýogy bir döwüm çörek gerek. Başga hiç zat gerek däl. Onuňam azajygyn-a özi iýer, galanyňam doganjygy Miwä eltip berer.

Mawys birbada näme etjegini bilmän, bazaryň bir çetinde gözjagazlaryny tegeläp esli durdy. Haýatyň ýüzündäki «Hemme zat front üçin!», «Hemme ýeňiş üçin!», «Ýok bolsun faşizm!», «Gitlere ölüm!» diýen ýazgylary üzlem-saplam zordan okady. Onsoň bir topar ýüzi agyr, aladaly adamlaryň arasyndan suwulypjyk geçdi-de, çayhananyň agzyndan garady. «Bir döwümjik nany dagy galdyraýmadylarmyka?» diýip, boýunjygyny süýndüre-süýndüre seretdi. Dogrusy, çayhananyň içinde çepbe çeyneşip çörek iýip oturan adamam ýokdy. Iki-ýeke çayyň ýany bilen tamşanyp oturanlaryňam bary edil dilleşen ýaly iki brmak ýalyjak nanlarynyň ýarysyny iýip, galanyňam ýa-ha guşaklaryna gysdyryp gidýärdiler, ýa-da ýaglyga dolap, usullyk bilen horjunlarynyň gözüne atýardylar. Mawys birki gezek owsuna-owsuna çayhanadan çykyp barýanlardan nan dilejek bolubam synandy, Emma bolmady. Başarmady. Agzyny açsa-da, içinden sesi çykmany. Bir-ä şonda-da düşündi, «Maňa-da seň ýalyň üçüsi garaşyp otyr, şolara-da zat tapman boş barýan» diýip, goltugyna gysylgy boş horjuny görkezdi. Mawysyň başy aýlanyp, gözleriniň öňi garaňkyrap başlady. Ýüregi bulandy. Bir çete çykyp ögedi. Şondan soň «ýykylmankam öýe bir baraýyn» diýdi-de, haýatyň sag burçundaky, üstünden o ýan-bu ýan bökülip-bökülip sürçegi çykan, daraw-daraw gädikden bökmäge hyýallandy. Bökmeg-ä däl, asyl aslyşybam geçibilmedi. Ol haýatdan ýapyşyp diýen ýaly mähellesi azalan bazaryň içine tarap ýañadandan ugrady. Ýüregini bire baglap, kynlyk bilen ondan-mundan nan sorady. Bir garry aýal: «Nanyň ady ýitendir, oglum» diýensoň «ýüzüniň bir gat hamyny sypyryp» pul sorady. Ýaňky aýal ikinji gezek ýok diýmäge utanyp «Wah, jan, guzym-eý...» diýdi-de, önküsindenem beter bökülip daşlaşmak bilen boldy.

Asyl ýeke Mawys däl, hemmelerem şu ýere nan gözläp gelýän ekenler. Hemmäniň berýän jogabam birdi, edýän gürrüňlerem.

«Basym uruş gutarar», «Basym çörek bolar», «Azajyk gaýrat ediň». Mawysyň halys elewräp ýörenini görüp gijigen bazarçylaryň bir-ä: «Menem şujagazymy nana ýa bugdaýa çalyşjak bolup gelipdim welin, nädeýin, bazarda-da zat ýok ekeni» diýip, uly adam bilen gürleşýän ýaly elindäki düwünçegini görkezdi. Içinde näme baryny Hudaý bilsin. Halys paltasy daşa degen oglan şondan soň ömur etmejek işini küýüne getirdi. Heniz aw öwrenmedik bürgüt çagasy ýaly oňaysyzlyk bilen iki ýana hekgerdi. Zoraýakdan ekezlendi. Şol wagtam onuň gözi bazaryň içinden geçip baryan köneräk silkme telpekli, tüýs türkmen biçuw gara balakly bir ýaşula düşdi. Onuň güberip duran jübüsiniň içindäki zat gözüne nan bolup göründi. Ýaňky ýaşuly mal bazaryň deňinden geçiberendirem weli, Mawys töwerekde hiç kimiň ýoklugyndan peýdalanyp, sen-men ýok, ylgap baraga-da çep eli bilen balagyň sallanyp duran agzyndan penjeledi. Gözüni ýumup sag elini jubä sokdy. Ýöne welin jübüň içinde penjesini şunça ýüzdürse-de düýbüne elini yetirip bilmedi. Tirsegine çenli soksa-da ýetmedi. Ol güberip duranam ýaglykmy, nämemi, bir ýumşak zat ekeni. Ýaşuly emay bilen Mawysyň goşaryndan tutdy-da, şol durşuna howlukman bazaryň çetine çykardy. Sag golunyň yarysy jübüde ýantaklap barşyna Mawys çep eli bilen ýüzüni tutup içigip-içigip aglamaga başlady. Ýaşuly sägindi-de, oglanyň elini jübüsinden sogurdy. – Boşdur, oglum, bi. – Ol şeý diýdi-de, aşak oturdy. Hasam mylaýym, mähriban ata deý ýürekden gepledi. – Seň bu bolşuň ogurlyk etjegedem-ä meňzänok. Hany, aýt, oglum, göreýin. Saňa pul gerek boldumy ýa garynjygyň açmy?

Mawys şol içigip durşuna birdenkä zarp bilen:

– A-a-aç! – diýip, sogduryp goýberdi. Ýaşuly aşak bakyp oňaysyzlyk bilen ardynjyrady-da, başyny ýerden götermän telpegini duzedişdirdi. Damagy dolup esli mahal sözlebilmän oturdy.

Horjundan iki burum kak çykardy.

– Al, oglum, ýüregiňi tutar. Al, iýäý! Ýöne hergiz, her näçe aýksaňam ýaňky ýaly iş etme-de, göni gelip aýdaýgyn. Baryndan biýrler.

Mawysyn ilk-ä bir: «Berenoklar-a-a!» diýip ulili bilen möňnüresi, ýaşulyň öňünde mazaly içini egsesi, arzy-halyny aýdasy, özüniň ölse-de ogurlyk etmegini, hatda goňsularyndan dilemäge hem utanyp şu ýere gaýdanyny, ýöne Miwe ikisi bu gije-de öten agşamky ýaly aç ýatmaly bolsalar gaty kyn

boljagyny tüýs ýürekden, janygyplap düşündiresi geldi. Has betere onuň özi üçin däl-de, jigisini horlamajak bolup, sersepil bolup ýören uýasy Miwe üçin şu günlere düşüp ýörendigini aýdasy geldi. Ýöne namys etdi. Aýdybilmedi. Ýaşuly bu çaganyň şundan soňam kaka agyz urman duranyny geň görüp:

– Iýiber, oglum, çekinme! – diýende welin, Mawyş saklanybilmedi. Içi, bagry tutäp barýan ýaly jynssyz gygyrdy:

– Men dä-ä-äl! Maňa gerek-gä-ä! Doganym aýkýa, doganym-m! Gyz doganjygym...

Ýaşulyň sakgaly sandyrady. Ýeke bir sakgaly däl, elem, dyzam, asyl бүтін göwresi durşy býlen saňnylda öwrüldi. Ol Mawyşdan «Kakaň barmy?» diýip sorady. Mawyş tisgine-tisgine zordan: «U-uruşda» diýdi. «Ejeň bir barmy?» diýen sowalýa bolsa, jogabam bermän: «Ejem bolsa şeýdip ýörjekmi» diýýän manyda öňküsindenem beter içikmäne durdy. Ýaşuly horjunyna täzeden elini sokdy-da, dört barmak ýaly nany çykaryp «hiýk-hiýk» edip duran çaganyň eline tutdurdy.

– Al, oglum. Menem-ä bir özüň ýala alyp barýadym welin, bolýa-da, siziň derdiňiz meňkiden agyrrak ekeni. Sizi aýkdyrýan, aljyradyň zat çöreksizligem däl-dir-de, şol ata bilen ene mähriniň açlygydyr. Al, oglum! Al, bar-da, doganjygyň bilen iý. Bu günlerem geçer gider. Ine, basym uruşam gutarar welin, onsoň kakaňam gaýdyp geler. «Bir turkmen oylan nemisler bilen gaty zor uruşýamyşyn» diýip, arada biriniň gürrüňini etdiler welin, şo seň kakaňdyr. Bar, köşek, Alla kuwwat bersin. Göwrümini giňräk tut. Şu siziň oýnap ýörkäňiz el ýaly nany haýatyň üstünde ýatdan çykaryp gideniňizem bir görsem... Onsoň ölsemem armanym ýok.

Şol demde Mawyşyň iki günden bäri aç garynjygy doýdy duruberdi. Şol iki agyz ýyly söz hakykatdanam, aç çagany doýuraýdy. Çaltrak öýe baryp, öz kakasynyň nähili zor uruşýandygy hakynda şäher adamlarynyň şu gün günuzyn gürrüň edendiklerini Miwä buşlamak üçin, Mawyş assa-ýuwaşlyk bilen gojadan arany açdy. «Kakamy ýeriň ýüzünde tanamaýan ýok ekeni. Ýaňy bazarda bir adam hemmäni daşyna üýşürüp: «Adamlar! Ymamgulydan ýaňa nemislere gün ýokmuş. Bu gidişine gitse ol aňrujy dogar aýyň başine çenli duşmany gyrgyna berip gutarar. Siz ýene-de azajyk gaýrat ediň, adamlar! Ine, şu duran oylanam sonuň ogly diýdi» diýip, ol Miwä aýtjak sözlerine çenli aňynda jemläp başlady.

Şäherden çykan ýeriňde entek käle düşmäňkäň iki-üç sany ýykyk-

ýumruk köne harabaçylyk bardy. Şonuň deňinden geçiberende Mawysyň gulagyna bir hili ysgynsyz iňňildi eşidilen ýaly boldy. Şol tarapa seredende bolsa, harabanyn kölegesinde bir gyzył köýnekli gyzjagazyň arkasyny tama berip, iki eljagazyny emay bilen jüpläpjik etegine goýup, ýalanaç aýajyklaryny uzadyp, gyşarypjyk oturanyny gördi. Gyzjagazyň ýüzi-peti göm-gökdi. Gözjagazlary bolsa şol bir durşuna aşak bakyp, üýtgeşsiz suratda süzülip durdy. Hiç hili hereket ýok. Bir hereket edýän ýeri, o-da bolsa öýläniň şemalyna dynuwsyzlyk bilen ykjaý duran garaýa gulkaklary. Jigisi bor-a çemeli, ýaňy bir aýak biten oglanjygam gyzjagazyň ýyrtyk köýneginden çykyp duran dyzyna bagryny berip, tükgerip ýer dyrmap ýatyr. Käte-de bir iniňi üşendiriji ysgynsyz sesjagazy bilen çalaja iňläp goýberýär. Gumak ýere ýüzüni oýkap-oýkap

tutuşlygyna kirşene bulanan çaga, ýanyna kimdir biriniň gelenini duýdy-da: «Çöçje-e» diýip ýüzüni ýerden göteribilmän çalaja iňledi. Çalaja gymyldady. Mawys «Bu ikijigem dogandyr» diýip içini geplettdi. Olaryň daşynda «wag» berýän burny ýaşyl, ullakan gara siňekleri eli bilen kowuşdyrды-da, öz açlygyny, Miwäniňem özüne garaşyp oturanyny bütinleý ýadyndan çykaryp, hälki ýaşulyňyň beren bir döwüm nany bilen iki burum kakynyň hersini birine uzatdy.

– Al, jigi, al! Me, al! Al, çöçje bereýin!

Mawys şeýle diýip oglanjygy çalaja yralady.

Oglanjyk şondan soň kelteräk iňledi-de, erbet bir düýrükdi. Aşak bakyp ýatanam bolsa onuň gözleriniň birdenkä ýakymsyz peträp gidenini, Mawys çalarak gördi. Şonda Mawysyň ýüreginiň yüzünden pişik dyrnaçaklan ýaly daraw-daraw bolup gan akdy. Dişlerini şakyrdadyp gyzjagaza ýüzlendi.

– Gyýw, gyz! Al, çörek bereýin! Al! Al, ine, jigiňe-de iýdir, özüňem iý! Al! Me! Al ahyry! – Mawys çalarak egildi-de, eli bilen gyzyň somalyp duranja çignine dürtüp goýberdi. – Gyýw, gyz! Al ahyryn!

Gyzjagaz bolsa «hä» bermäniň deregine şol durşuna el-el, aýak-aýak, san gaty bolup agdy-da, germesatan boldy ýatyberdi. Edil oturyşy-oturyşy ýaly. Ýöne ýanyn ýatyr. Ol ýykylanda onuň dyzyny ýassanyp ýatan oglanjygam bir tarapa togalanyp gitdi. Ýöne ses-seda çykmady. Gymyldamadam. Olaryň bu perişan sypatlaryny görüp, dokuz ýaşly Mawys bir pursatyň içinde togsan ýaşly goja döndi. Gyssanjyna hersiniň ýanyna bir baryp kyn pursatda aýdylýan sözleri edil ululardan eşidişi ýaly edil

gaýtalamaga durdy.

– Turuň, jigiler, turuň! Beýdip ýatmaň! Alyň, iýiň, nan iýiň! Alyň. Bu zatlaryň bary wagtlaýynçadyr. Uruş howany zaýalapdyr-da ekinem şondan bitmändir. Uruş ýatdygy ýagyş ýagjakmys Onsoň baý galla biter-ä. Alyň, entek şujagazy bir iýiň! Basym uruşam gutarýa. Çyn şü. Ýöne gaýrat ediň. Bu zatlaram geçer gider, işalla kakaňyzam geler. Bar dälmi kakaňyz? A ejeňiz barmy?.. – Aljyran çaga birden aglap goýberdi. – Turuň-a-a!!!

Olaryň turmažagyna gözi ýetenden soň bolsa, elindäki nan bilen kaky emay bilen gyzjagazyň etegine oklady-da, aldyrany bar ýaly bolup yzyna ylgady. Bazaryň içine dazlap girdi-de, dört ýana delmuryň arzyny aýdara adam gözledi. Şol wagtam çolaran bazaryň içindäki dükanyň kölegesinde hälki nan beren ýaşulynyň özi ýaly bir aksakgal bilen gürleşip oturanyny gördi. Eýýäm ony özüne hossar tutunan çaga başga adam gözlejegem bolmady-da, göni şonuň ýanyna atylyp bardy. Munuň dazanaklap gelşinden tüýi eýmenen ýaşuly bu heniz baryp togtamanka ellerini ýere diräp yerinden galdy. «Hä, näme boldy, oglum?» diýip aşaky äňini titrettdi. Mawuş aýtjak sözlerini doly aýdybam bilmedi-de ýene: «Ho taýda, ho taýda...» diýip horkuldap durdy. Tisginip-tisginip sojady. Ýaşuly bolsa: «Hä, näme bar o taýda? Ýa çörejigiňi aldylarmy eliňden? – diýip sorady. – Hany görkez, niredede?» Oňa çenli beýleki aksakgala ýerinden turdy-da: «Ýör baryp göräýeli-le gaty daş bolmasa. Çaga bir zatdan gorkana meszeýän ýaly» diýdi. Mawuş olary hälki harabanyň gapdalyna getirdi-de, eli bilen ýatan çagalary görkezip, öňküdenem beter ulili bilen aglamaga başlady. Şol aralykda ol hysyrdanyp ýören ýaşulynyň: «Wah, iki jigem öläýen ekeni – diýip hamsyganyny, ýanyndaky aksakgala ýüzlenip: – Ussa aga, ho-ol, eşekli barýany bäri çagyrsana. Äkideli bulary. Häk, görgüsi ýaman çagalar...» diýenini çalaja eşitdi. Çagalary jüpläpjik ýatyragada üstüne donuny ýapansoň öz ýanyna gelip: «Bar, balam, sen indi öýüňize gaýdyber – diýeninem eşitdi. Ýaşulynyň hälki nan bilen kaky yerden galdyryp: – Al, guzym, bulary öýüňize barypjyk iýersiň» diýenini welin eşitmedem, görmedem. Ol ýerigögi saýgarman, basara yer hem peýlemän oba tarap entirekläp ugrady. Şol barşyna ol özüniň ýalaňaç injiklerine degýän ýandaklaryň yzasynam, dyrnay-dyrnay gidýän itgyzganlaryň, demirtikenleriň awusynam, syh ýaly gara çönürleriň dabanyňyň aşagynda şarta-şarta döwülişinem, käbiriniň bolsa pyçak urulan ýaly bolup aýajyklarynyň aşagyna sanjylyşynam duýmady. Öýe

nähili ýagdaýda geleninem, nädip ýatanynam bilenok. Şondan soň ol dört günläp ýerinden galybilmän ögäp ýatdy. Gepläbem bilmedi. Miwäniň özüne uzadan çöregine-de telim günläp agyz urup bilmedi. Ýöne Miwäniň sag-aman öýden girip-çykyp ýörenini görensoň welin birneme ynjalady. Goňşy-golamlaryň häli-şindi gelip habar tutup durmalary bolsa Mawyşa-da, Miwä-de, ikisine-de ullakan gołtgy boldy. Kim bir käse gatyk getirip berdi, kim bir okarajyk ýarma getirdi, garaz, gözden salmadylar. Daýzasam gelip, iki gije dagy ýatyp, Mawyş gowy sagalansoň gitdi. Kem-kemden ol has gowulaşdy. Şondan soň bir ýyl geçip-geçmänkä uruşam gutardy. Dört ýyllap uly iliň daşyna gala bolan gerçekler gelip, öz mähriban ojaklarynyň gyzgyn közüne ellerini çoydular. Köp-köp kakalar bilen birlikde Mawyşyňam kakasy sag-salamat gaýdyp geldi. Şol ýaşulynyň aýdyşy ýaly horluk assa-ýuwaş uly iliň başyndan ymykly sowuldy. Bolçulyga-da ýetdiler. Parahat ýyllar, rahat günler yzly-yzyna aýlanyp Miwe bilen Mawyşyň hersini bir öýüň eýesi etdi. Jebir baryny görkezen açlykly ýyllar aýylganç düýş ýaly bolup allowarralarda galdy. Ýatlamalar könelişdi.

Ýöne şo-ol açlygyndan gatap galan gyzjagaz bilen iň soňky demine çenli «çöçje» diýip guma bulaşyp ýatan oglanjygyň gözgyny keşbi welin, Mawyşyň ýüreginde ömürlük tagma bolup galdy. Şol ikisiniň bolup ýatyşy onuň göz önünden soň-soňlaram gitmedi. Heniz-henizlerem gidenok. Gitmezem.

Juma HUDAÝGULY. Hekaýalar